

Asia: VN/17577/2022

Lausuntopyyntö tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi tehdystä selvityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa

Suomen Asianajajaliitolta (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on pyydetty lausuntoa tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi tehdystä selvityksestä (”Selvitys”). Selvityksen on tehnyt asianajaja Lasse Tirronen, joka toimii myös Asianajajaliiton sovitteluvaliokunnan puheenjohtajana.

Lausunnossa esitetyt kuvaukset nykytilasta ovat Asianajajaliiton näkemyksen mukaan paikkansa pitäviä, ja toimintaehdotukset sovittelun käytön lisäämiseksi ovat oikeansuuntaisia. Tässä lausunnossa keskitytään vastaaman lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin ja samalla kommentoimaan ja täydentämään Selvitystä tarpeellisilta osin.

Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa?

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan pienten ja keskisuurten yritysten keskeisimpänä esteenä sovittelumenettelyjen käytölle on se, etteivät sovittelumenettely tai sen edut ole riittävän tunnettuja Suomessa. Sovittelumenettelyä ei usein mielletä riidanratkaisun vaihtoehdoksi. Pienet ja keskisuuret yritykset käyttävät hyvin tyypillisesti riita-asioidensa ratkaisemiseen osapuolten välisiä neuvotteluita, mutta eivät tunne varsinaisia sovittelumenettelyjä.

Tuomioistuinsovittelu on sovittelumenettelyistä tunnetuin ja eniten käytetty, mutta sekin on monille pienille ja keskisuurille yrityksille tuntematon. Sovittelua ei usein mielletä varteenotettavaksi tai hyödylliseksi riidanratkaisukeinoksi, jos osapuolet ovat jo neuvotelleet ja neuvottelut ovat

päättäneet tuloksettomina. Sovittelun osalta ei ole vakiintunutta kulttuuria tai toimintatapaa, jota noudatettaisiin.

Tulisiko riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan? Jos, niin millä tavalla?

Riita-asioiden käsittelyssä kärjäoikeuksissa on tapahtunut muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tuomioistuinsovittelujen määrä on lisääntynyt ja kärjätuomarit tiedustelevat useimmissa asioissa tuomioistuinsovittelun mahdollisuutta riidan osapuolilta käsittelyn kuluessa.

Asianajaliiton näkemyksen mukaan tuomioistuinsovittelun soveltuminen riita-asian ratkaisemiseen tulisi selvittää oikeudenkäyntimenettelyssä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Näin säästettäisiin todennäköisesti kärjäoikeuden resursseja ja vähennettäisiin oikeudenkäynneistä osapuolille aiheutuvia kustannuksia.

Tuomioistuinsovittelujen yleistyminen on positiivinen kehityskulku, ja sen voidaan olettaa vaikuttavan positiivisesti tuomioistuinten resurssitilanteeseen, kun suurempaa osaa riidoista ei viedä täysimittaisen oikeudenkäyntimenettelyn lävitse. Sovittelun käytön lisääntymisen vaikutuksista kärjäoikeuksien työtilanteeseen ei ole vielä olemassa tilastotietoja.

Selvityksen perusteella yhtenä ongelmakohtana ovat riita-asiat, jotka saatetaan vireille kärjäoikeuksiin, mutta sovitaan myöhemmin kirjallisen tai suullisen valmistelun jälkeen. Olisi toivottavaa, että myös näiden asioiden osalta sovitteluvaihtoehto tuotaisiin osapuolten tietoon mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta resursseja vievää ja kustannuksia kerryttävää oikeudenkäynnin valmistelua ei tarpeettomasti tehtäisi ennen sovittelua.

Toisaalta joissain tapauksissa esimerkiksi asian laajempi selvittäminen on edellytyksenä onnistuneelle sovittelulle ja sovinnollisen ratkaisun löytymiselle. Siten on tärkeää, että mahdollisuus sovittelulle säilyy myös asian käsittelyn myöhemmissä vaiheissa.

Pitäisikö alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta säätää laissa?

Asianajaliiton näkemyksen mukaan on hyvä lähtökohta, että sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen, kuten Suomessa käytössä olevassa tuomioistuinsovittelussa tai Selvityksessä mainitussa ja lyhyesti esitellyssä Tanskassa käytössä olevassa mallissa. Vastaavasti Ruotsissa tuomioistuimen mahdollisuus määrätä asialle ulkopuolinen sovittelija perustuu osapuolten suostumukseen.

Asianajaliitto näkee kuitenkin perusteltuna pohtia ja selvittää tarkemmin, tulisiko valmistelun yhteydessä tapahtuvasta sovinnon edistämisestä siirtyä säänneltyyn sovittelumahdollisuuksien selvittämiseen, eli tehdä alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta pakollista. Mahdollinen

vaihtoehto olisi myös Selvityksessä mainittu ”First meeting of the parties”, jossa käytäisiin läpi prosessin kulku ja sovinnon mahdollisuus sekä käytettävissä olevat sovittelumenettelyt.

Yksi vaihtoehto voisi olla myös sellaisesta prosessista säätäminen, jossa dispositiivinen riita-asia oletetusti sisältäisi sovitteluistunnon, ja vain osapuolten nimenomaisilla ilmoituksilla tämä erillinen istunto voitaisiin jättää järjestämättä.

Kategorinen velvoite osallistua sovitteluistuntoon aiheuttaa osapuolille turhia kustannuksia ja vie tarpeettomasti tuomioistuimen resursseja sellaisissa asioissa, joissa ei jostain syystä selvästikään ole edellytyksiä sovintoratkaisulle tai osapuolet ovat voimakkaasti haluttomia sovittelemaan asiaa.

Näettekö tarvetta kehittää tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä ja millä tavalla, jotta siitä tulisi nykyistä toimivampi vaihtoehto pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisuun?

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tuomioistuinsovittelu menettelynä on toimiva vaihtoehto pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisuun. Keskisenä ongelmana on sovittelukulttuurin puute. Kuten edellä on todettu tuomioistuinsovittelun osalta, olisi keskeistä saada tuomioistuinsovittelusta tietoa myös pienille ja keskisuurille yrityksille. Vastaavasti aikaisempaan viitaten tuomioistuinsovittelun soveltuminen riita-asian ratkaisemiseen tulisi selvittää oikeudenkäyntimenettelyssä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Olisi tärkeää edistää tuomioistuinsovittelun tasalaatuisuutta siten, että laadukasta sovittelua on saatavilla riippumatta paikkakunnasta ja sovitteltavan asian laadusta. Tulisi selvittää lainsäädännöllisiä keinoja vaihtoehtoja laajemmille mahdollisuuksille valita sovittelijan henkilö. Olisi syytä selvittää mahdollisuuksia saada sovittelijaksi toisessa tuomioistuimessa toimiva tuomari tai jopa tuomioistuimen ulkopuolinen henkilö.

Pitäisikö Suomeen luoda selvityksessä esitetty tuomioistuimen ulkopuolinen institutionaalinen sovittelumenettely? Jos, niin millainen?

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan vaihtoehtoa tulee selvittää jatkossa lisää. Menettelylle olisi jo olemassa hyvä pohja Asianajajaliiton sovittelumenettelyssä, johon on hyväksytty 300 koulutettua sovittelijaa. Selvityksessä mainittu ja lyhyesti esitelty Tanskassa käytössä oleva malli on mielenkiintoinen ja lisäselvityksen arvoinen.

Kuten selvityksessä on todettu, Suomessa tulisi pohtia, voisiko tuomioistuinsovittelua jatkossa kehittää sellaiseksi, että myös muut kuin virkatuomarit voisivat toimia sovittelijoina.

Näettekö tarvetta sille, että pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja voitaisiin käsitellä jossakin ratkaisusuositusta antavassa lautakunnassa kuten kuluttajariitalautakunnassa?

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan erillisen lautakunnan tarvetta tulisi pohtia. Pohdinnassa tulee ottaa huomioon oikeusturvanäkökulmat, kuten järjestelmän ymmärrettävyys ja selkeys, sekä vaikutukset kustannuksiin ja käsittelyaikoihin.

Näiden seikkojen perusteella tuleekin harkita, olisivatko sovittelukulttuurin lisääminen ja sovittelumenettelyiden kehittäminen parempia vaihtoehtoja kuin uuden ja erillisen ratkaisusuosituksia antavan lautakunnan perustaminen. Lisäksi Asianajajaliitto kannattaa pienriitamenettelyn kehittämistä tuomioistuimiin.

Muita kommentteja selvityksestä?

-

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto